

Jan Westerberg

Maaltamuutto ja yhteiskunnan rakennemuutos. Vaikutukset liikuntaan ja urheiluun Turussa 1960- luvulla

ABSTRAKTI / ABSTRACT

Maaltamuutto on pitkäaikainen yhteiskunnallinen rakennemuutos, joka on muokannut suomalaista yhteiskuntaa voimakkaasti toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä. 1950-luvulta alkaen maatalousyhteiskunta teollistui nopeasti, mikä aiheutti erityisen voimakkaan maan sisäisen muuttoliikkeen. Maaltamuutolla ja rakennemuutoksella oli moninaisia vaikutuksia myös liikuntaan ja urheiluun. Tämä artikkeli tarkastelee näitä vaikutuksia 1960-luvun Turussa. Hyvinvointivaltion rakentaminen ja Suomen väestön uudelleenryhmittyminen maan kasvukeskuksiin muutti liikunnan, urheilun ja politiikan suhdetta. Muutos edesauttoi myös kilpa- ja kuntourheilun eriytymistä sekä ravisutti urheiluseurojen toimintaa; lajivalikoima laajeni ja kehitys kulki monilajisista yleisseuroista kohti yhteen lajiin keskittyviä erikoisseuroja. Turkuu pidettiin 1960-luvulla jopa enemmän sivistys- ja kulttuurikaupunkina kuin urheilukaupunkina, mutta maan sisäinen muuttoliike edisti Turun profiilin nostoa nimenomaan urheilun puolella. Maalta kaupunkiin muuttaneet tavoittelivat uutta sosiaalista kiinnostumista muun muassa liikunnan ja urheilun kautta. Kuntoliikunnan nousu, järjestöpolitiikan virtaukset ja kansainvälisen urheilumenestyksen arvottaminen olivat 1960-luvun keskeisiä teemoja, joiden kautta suomalainen liikunta ja urheilu tarkasteli omaa identiteettiään ja omia motiivejaan.

Rural flight is a long-term structural societal change that has been strongly shaping Finnish society in the decades succeeding World War II. Since the 1950s, the agricultural society began to undergo a rapid industrialisation process, which caused particularly intense internal migration in the country. This rural flight and structural change also had diverse impacts on physical activity and sports. This article examines these impacts in Turku in the 1960s. The construction of the welfare state and the rearrangement of Finland's population into the country's growth centres changed the relationship between physical activity, sports and politics. This change also accelerated the segregation between competitive sports and exercise for fitness and rocked the operations of sports clubs; the range of sports became broader and there was a gradual shift from general clubs with multiple sports to clubs specialised in a single sport. While the Turku of the 1960s was perceived as a city for education and culture rather than

one known for sports, internal migration raised Turku's profile in sports in particular. Residents who had moved to the city from rural areas aimed at a new social adherence through the means of sports and physical activity. The increase in exercise for fitness, trends in organisational politics and the value placed on international success in sports were among the key themes of the 1960s through which sports and physical activity in Finland examined its identity and motives.

Maaltamuutto, hyvinvointivaltio, liikunta, urheilu, kriisinkestävyys, resilienssi

Jan Westerberg, poliittisen historian väitöskirjatutkija, SM, Turun yliopisto, jaewes@utu.fi

Tutkimuksen tavoite, menetelmät ja taustat

Tässä artikkelissa tarkastelen 1960-luvun maaltamuuton ja rakennemuutoksen vaikutuksia turkulaisiin liikunta- ja urheiluseuroihin. Tarkastelussa on liikunnan ja urheilun, kärkipäässä seurojen resilienssi, joka tässä artikkelissa tarkoittaa sieto- ja mukautumiskykyä muutoksiin tai häiriöihin. Tarkastelussa keskeistä on, millaisia havaintoja yhteiskunnan ilmiöistä liikunta- ja urheiluseuroissa tehtiin, miten niihin reagoitiin ja millaisia vaikutuksia ne synnyttivät. Resilienssiä on tutkimuksissa pidetty useimmiten yksilön ominaisuutena. Resilienssi on tulkittu esimerkiksi yhtä lailla perintötekijöiden kuin ympäristönkin muokkaamaksi yksilön mukautumiskyvyksi.¹ Darwinismin mukainen vahvimpien mukautumis- ja selviytymiskyky on monien käsitysten mukaan sidoksissa resilienssin terminologiseen perustaan.² Kansallinen tutkimus, jossa termi resilienssi esiintyy yhteisön tai organisaation ominaisuutena, on vielä suhteellisen uutta. Liikunnassa ja urheilussa kriisien on kuitenkin tutkittu koskevan paitsi yksilöitä, myös laajoja kollektiiveja.³

Artikkelini maantieteellinen rajaus muodostuu siten, että liikunnan ja urheilun järjestötasolla käsitellään Varsinais-Suomen piirejä ja seuratasolla turkulaisia liikunta- ja urheiluseuroja. Varsinais-Suomi edusti 1960-luvun Suomessa tyypillistä väestönkasvun aluetta, jonka kaupunkikeskuksiin muutettiin maalta kouluttautumaan ja tekemään töitä.⁴

Tämä tutkimus on aineistolähtöinen. Tutkimuksen primääriaineiston muodostavat Suomen Valtakunnan Urheiluliiton (SVUL)⁵ ja Työväen Urheiluliiton (TUL) Varsinais-Suomen piirien toimintakertomukset, Turun kaupungin liikuntatoimen asiakirjat sekä turkulaisten liikunta- ja urheiluseurojen toimintakertomukset. Näiden keruussa ja tarkastelussa olen rajannut ajanjakson 1960-luvulle. Aikarajauksen tekemisen vuosikymmenen tarkkuudella koen pitäneen kokonaisuuden tiiviinä ja parantaneen aineiston hallittavuutta. Tässä tutkimuksessa käsitellyt liikunta- ja urheiluseurat on valittu harkinnanvaraisella otannalla niin, että aineistossa on jäsenmäärältään pieniä ja suuria seuroja. Sekundaariaineiston muodostavat aihepiiriä käsittelevät aiemmat tutkimukset. Tämä tutkimus eteni sekundaariaineiston analyysistä primääriaineiston analyysiin. Sekundaariaineiston perusteella muodostin ymmärryksen aiheesta ja nostin esille keskeisiä ilmiöitä ja ydinkohtia. Primääriaineistosta etsin vastaavuuksia tai eroavaisuuksia sekundaariaineistosta esille nostamilleni ilmiöille ja ydinkohdille.

Suomalaisen yhteiskunnan 1960- ja 1970-lukujen rakennemuutoksen vaikutuksista liikuntaan ja urheiluun on kirjoitettu aiemmin pääosin yleisellä ja valtakunnallisella tasolla. Laajassa liikuntahallinnon ja yhteiskuntapolitiikan kontekstissa aihetta ovat tutkineet esimerkiksi Joel Juppi, Kalervo Ilmanen ja Erkki Vasara.⁶ Jouko Kokkonen on suomalaista liikuntakulttuuria käsittelevissä tutkimuksissaan

kuvannut, miten liikuntaa ja urheilua ovat Suomessa muovanneet eri yhteiskunnalliset ilmiöt. Kokkonen on muun muassa tutkinut 1960-luvun maaltamuuton ja kaupungistumisen vaikutuksia liikuntakulttuuriin osana yhteiskuntapolitiikkaa.⁷ Kalle Rantala ja Petteri Muukkosen ovat tutkimuksessaan havainneet, että vuosina 1961–1971 kaupungistuvien alueiden urheiluseurojen jäsenten osuus koko väestöstä kasvoi enemmän kuin taantuvien maaseutuvaltaisten alueiden. Rantalan ja Muukkosen mukaan urheilun harrastaminen näin ollen kasvatti suosiotaan kasvavilla alueilla nopeammin kuin taantuvilla alueilla.⁸

Liikunta ja urheilu muuttuvassa yhteiskunnassa

Toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä Suomen talous kasvoi nopeammin kuin koskaan aiemmin. Suomalainen yhteiskunta koki historiansa rajuimman rakennemuutoksen ja voimakkaimman maan sisäisen muuttoliikkeen. Maatalousyhteiskunta teollistui voimakkaasti 1950-luvulta alkaen, ja 1960-luvulla kolmannes suomalaisista muutti työpaikkojen perässä maalta kaupunkiin, maatalouselinkeinosta teollisuuteen. Yleinen kokemus oli, ettei maatalous tuottanut enää palkkatyömahdollisuuksia, vaan työtä ja parempaa elintaso oli haettava kaupungeista. Lisäksi koulutustarjonta lisääntyi ja koulutustaso nousi, minkä myötä maaseudun nuoriso suuntasi kaupunkiin kouluttautumaan ja tavoittelemaan sosiaalista nousua. Maaltamuutto nosti kaupungistumisasteen kymmenessä vuodessa 38,4 %:sta (1960) 50,9 %:iin (1970). Esimerkiksi Turussa väkiluku kasvoi 1960-luvulla yli 30 000 asukkaalla.⁹

59

Suomen siirtyminen teollisuus- ja palveluyhteiskuntaan tapahtui vuosikymmeniä edistyneimpien länsimaiden jälkeen, mikä talouden kasvaessa teki Suomen yhteiskuntamuutoksesta erityisen rajun. Suomalaista hyvinvointivaltiota rakennettaessa uudistuksia kopioitiin ennen kaikkea Ruotsista. Ruotsi nähtiin edelläkävijänä koulutuksen ja sosiaalipolitiikan saralla. Myös työelämä Ruotsissa kiinnosti suomalaisia, koska palkkataso oli korkeampi. Tämä aikaansai erityisesti työkäisten muuttoliikkeen Suomesta Ruotsiin. Suomessa vuonna 1967 toteutettu devalvaatio sai Ruotsin palkka- ja elintason näyttäytymään entistä houkuttelevampana. Maastamuutto oli kiihkeimmillään 1960–1970-lukujen taitteessa. Huippuvuonna yli 40 000 suomalaista lähti synnyinmaastaan länsinaapuriin.¹⁰ Vuonna 1970 se vastasi suomalaisen keskisuuren kaupungin koko väestöä.¹¹ Kaikkiaan Ruotsiin lähti 1960-luvulla noin 143 000 suomalaista.¹²

Sotien jälkeisinä jälleenrakennusvuosina liikunnalla ja urheilulla oli suuri yhteisöllinen merkitys. Osana jälleenrakentamista liikunnan kansalaistoiminta oli vilkasta, liikuntapaikkarakentaminen lisääntyi ja urheilujärjestöjen jäsenmäärät kasvoivat. Liikunnalla ja urheilulla koettiin olevan merkittävä rooli yksilön kiinnittymisessä yhteiskuntaan. Yhteiskunnan ja yksilön arvomaailmoissa tapahtuneet muutokset arvottivat kuitenkin uudelleen myös liikuntaa ja urheilua. Sotien jälkeen maanpuolustus menetti uskottavuuttaan liikunnan yhteiskunnallisena perusteluna, ja sen tilalle nousi kansan terveys ja hyvinvointi.¹³

Niin tieteelliset julkaisut kuin valtamediakin saivat yhä enemmän sisältöä liikunnan terveysvaikutuksista ja yhteiskuntapolitiikasta. Kilpaurheilu, kuntoilu ja liikuntakasvatus eriytyivät 1960-luvun alusta lähtien entistä selkeämmin toisistaan. Tämä eriytyminen on nykytulkintoissa nähty osin ongelmallisena. Ruumiinliikunnan, tai modernimman terminologian mukaisesti arkiliikunnan, vähenemisen on kuvattu lisänneen kansan laiskistumista. Tähän esimerkiksi lisääntyneellä autoilulla ja istumatyöllä oli osansa.¹⁴ Kokkonen mukaan autoistumisen vaikutusta liikkumattomuuteen ei heti

tunnistettu, vaan se nähtiin liikuntakulttuurin kannaltakin myönteisenä muutoksena, joka esimerkiksi lisäisi liikuntapaikkojen käyttöä.¹⁵

Hannu Itkosen mukaan 1960-luvulla käynnistyi liikunnan kansalaistoiminnassa kilpailullis-valmennuksellinen kausi. Kilpailullis-valmennuksellisen kauden aikana huippu-urheilun ja vapaaehtoistoiminnan tapaan myös valmennus ja muu seuratyö eriytyivät kauemmas toisistaan.¹⁶ Kokkosen mukaan kaupungistuminen nähtiin aikalaisten silmissä uhkana kansalaistoiminnan yhteisöllisyydelle. Kansalaistoiminnan näkökulmasta myös kaupallisuus ja talouden merkityksen nousu koettiin haasteiksi.¹⁷

Sotien aikana liikunta oli nähty suorastaan kansalaisvelvollisuutena. Mallikansalaiset pitivät sodan aikana myös kotirintamalla yllä ruumiillista kuntoisuutta. Se kuului paitsi tärkeänä osana maanpuolustukseen, myös yleisesti valveutuneeseen kansalaistoimintaan; yksilön toimintakykyä korostettiin sodasta toipumisessa ja maan jälleenrakennustyössä. Liikunnan nähtiin kuitenkin 1960-luvun liberaalissa hengessä muuttuneen kansalaisvelvollisuudesta kansalaisoikeudeksi. Liikuntatieteellisen Seuran puheenjohtaja Kalevi Heinilä korosti vuonna 1967 kansanliikunnan tärkeyttä ja kuvasi olympiaurheilun olevan yliarvostettua yksilön ja yhteiskunnan hyvinvointiin nähden: "Yksin ja yli kaiken vain kilpaurheilua vaaliessamme pysymme auttamatta kehitysmaan asemassa, eikä se siitä muutu, vaikka koko maailman olympiakulta tulisi osaksemme ja kohtaloksemme. Jokaisella kansalaisella on oltava oikeus ja mahdollisuus liikunnan harjoittamiseen ikään, sukupuoleen, varallisuuteen tai asuinpaikkaan katsomatta."¹⁸

Heinilänkin esille tuoma kilpaurheilun ja liikunnan eriytyminen näkyi myös median tekemissä valinnoissa. Urheilun yhä kaupallistuessa median huomio oli urheilun suurtaapahtumissa ja valtalajeissa. Jälkikäteen tehdyissä tarkasteluissa on osoitettu, että huippu-urheiluun keskittyvä media palveli yhä lisääntyvää penkkiurheilijoiden joukkoa.¹⁹ Lisääntynyt viihde- ja mainosarvo pakotti amatöörisääntöjä ja puhtautta vaalineen suomalaisen urheilun tarkastelemaan identiteettiään; erityisesti joukkuelajeissa kehitys kulki kohti julkiammattilaisuutta. Esimerkiksi jääkiekossa pelaajien palkkiot kasvoivat ja pelaajasiirrot joukkueiden väleillä lisääntyivät.²⁰ Liikuntatieteellisen Seuran raportin mukaan hyvinvointivaltion rakentaminen vaikutti jo 1960-luvulta lähtien siihen, että vielä 2000-luvun järjestelmässä huippu-urheilun varjoon jää valtaosa organisoidusta liikunta- ja urheilukulttuurista, joka koostuu laajasta kansalaistoimijoiden kentästä.²¹ Pienistä lajeista, nuorten urheilutaapahtumista ja muusta kuin arvokisamenestykseen tähtäävästä liikkumisesta uutisoitiin 1960-luvulla verrattain vähän.²²

Suomeen oli alkanut sodanjälkeisinä jälleenrakennusvuosina valmistua maastoliikuntapaikkoja ja kuntoratoja. Radat ja ladut olivat rakennuskustannuksiltaan edullisia ja toteutettavissa suurelta osin talkootyönä. Tästä syystä paikkakuntien urheiluseurat toimivat usein hankkeiden toteuttajina.²³ Liikuntapaikkarakentaminen jatkui kiihtyvällä tahdilla, mutta suuri osa maaseudulle valmistuneista pienistä kyläkentistä jäi 1960-luvun maaltamuuton myötä vaille käyttöä ja ylläpitoa.²⁴ Liikuntapaikkarakentaminen kuului omana osanaan kuntien väliseen vetovoimakilpailuun. Osa maalaiskunnista pyrki suuremmilla rakennushankkeilla hillitsemään väestökatoa ja edistämään myönteistä kuntakuvaa. Esimerkiksi suosiotaan kasvattaneet uimahallit olivat kunnille kilpailuvaltteja – oma halli oli ehdittävä rakennuttaa ennen naapurikuntaa.²⁵

Liikuntapaikkarakentamisen keskiöön nousivat ennen kaikkea kuntoliikunnan vaatimukset. Suurille väestöryhmille tarkoitettujen liikuntatilojen rakentamista lisättiin merkittävästi. Liikuntapaikkarakentamisenkin näkökulmasta kaikkia kansalaisia aktivoiva liikuntapolitiikka oli astumassa kilpaurheilun rinnalle ja ohi.²⁶ Lisääntynyt liikuntapaikkarakentaminen muutti kunnallispolitiikan ja urheiluseurojen välistä suhdetta tiiviimmäksi.

Joukkuelajien suosion ja kilpailutoiminnan kasvu sekä uudet lajit ja urheilumuodot johtivat 1960-luvun aikana urheiluseurojen määrän kasvuun. Seurojen perustamista edesauttoi edelleen kansan keskuudessa vallinnut voimakas järjestö- ja yhdistysperinne. Lisäksi kunnallinen tuki, liikuntatilojen käyttö ja kilpailutoiminta edellyttivät järjestäytymistä.²⁷

Kokkosen mukaan joukkueurheilun ohella järjestäytyneestä liikunnasta riippumattomat lajit alkoivat saada suosiota ja niissä alettiin saavuttaa menestystä. Harrastusta ja urheiluseuraa valitessa ihmiset kiinnittivät nyt huomiota poliittisen suuntautumisen sijaan puhtaasti urheilullisiin tekijöihin. Elintasoerot kaventuivat ja liikunnan harrastaminen jakautui entistä tasaisemmin eri yhteiskuntaluokkien välille. Elintason nousu oli osaltaan auttamassa esimerkiksi moottoriurheilun suosion kasvua.²⁸

Isossa kuvassa Suomen liikunta- ja urheiluseurakenttä muuttui moninaisemmaksi. Kaupungistuminen näkyi 1960-luvulla seurojen määrän kasvun lisäksi niiden jaosto- ja lajivalikoimassa. Monilajisten yleisseurojen sijaan perustettiin yhteen lajiin keskittyviä erikoisseuroja. Lisäksi lajijaostoja irtautui yleisseuroista. Kaupungistumisen ohella kilpailutoiminnan laajentuminen, erityisesti joukkuelajeissa, loi tarpeen erikoisseurojen perustamiselle. Maaltamuuton aiheuttama maantieteellinen keskittyminen näkyi myös seuratasolla; monien kyläseurojen toiminta päättyi, tai ne yhdistyivät kuntakeskusten seuroihin.²⁹

Seurojen moninaisuuden ja valikoiman ohella ihmisten vapaa-ajan jakaantuminen muuttui. Vuosien 1966–1969 aikana siirryttiin vaihteittain viisipäiväiseen työviikkoon. Työajan lyhentyminen lisäsi entisestään valinnanvaraa ja seuratoiminnasta riippumattoman liikuntaharrastuksen määrää. Työaikauudistus aiheutti esimerkiksi liikuntapaikkarakentamisessa paineita, sillä viikonlopuille muodostuvien kysyntähuippujen johdosta piti rakentaa suuria liikuntapaikkoja, jotka olivat tehokkaassa käytössä vain viikonloppuisin.³⁰

Johdatus paikallistason liikuntaan ja urheiluun 1960-luvulla

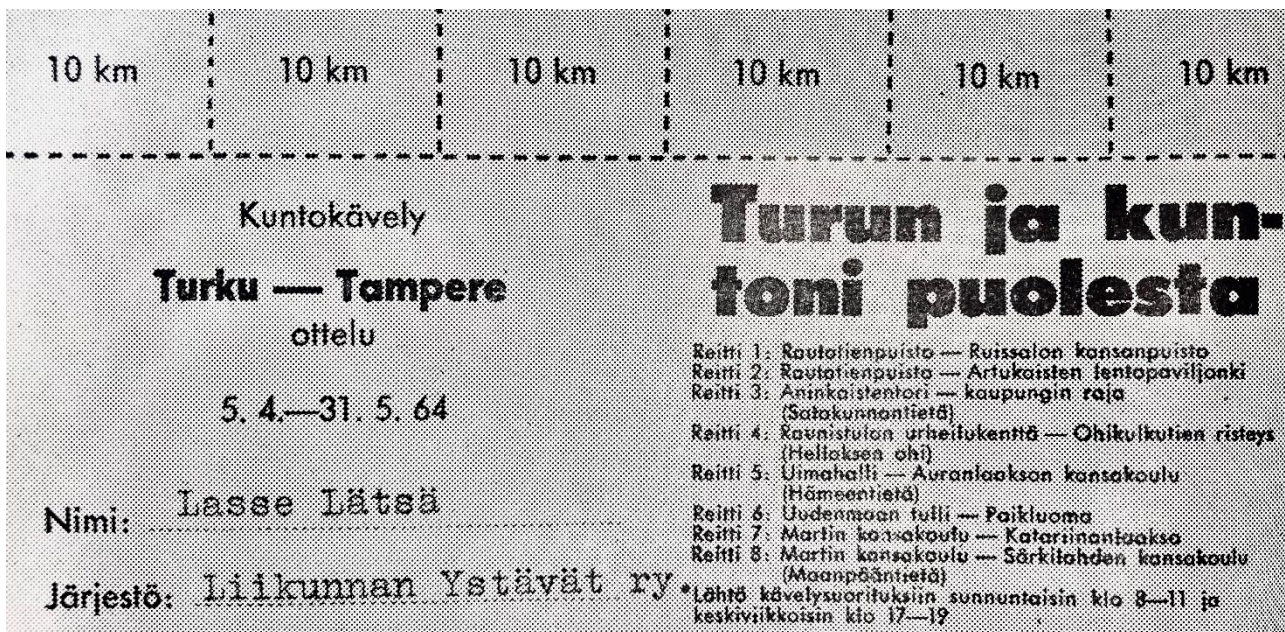
Varsinais-Suomessa liikuntahallinnon näkyvimpiä osia oli 1960-luvulla liikuntapaikkarakentaminen. Turussa liikuntapaikkarakentaminen puhutti toden teolla vuosina 1967–1968. *Turun Sanomat* kirjoitti marraskuussa 1967, että vastuun rakentamisesta siirryttyä yhdistyksiltä kaupungille, oltiin suunnitelluissa hankkeissa viivytelty ja kaupungin urheilua laiminlyöty. Tekemättömiksi tehtäviksi *Turun Sanomat* näki urheiluhallin, uimahallin, katetun jäähallin, Urheilupuiston kunnostuksen, hyppymäki-hiihtokeskuksen, moottoriurheiluradan, ampumaradan ja hevosurheilukeskuksen. *Turun Sanomien* mukaan kaupungin tulisi kiireellä edistää urheilua, koska yhteiskunnan uudenlainen elämäntapa ja harrastuspiiri oli kriittisessä kehitysvaiheessa. Liikuntapaikkarakentamisessa ryhdistäytyminen nähtiin tarvittavana apuna urheiluväen ahdinkoon, nuoriso-ongelmiin ja asutuskeskusten taisteluun muuttajista.³¹

Urheilulaitosten rakentaminen toteutui Turussa 1960-luvun lopulta alkaen pääosin suunnitelmien mukaan, mutta suunnitellusta aikataulusta myöhässä. Turun kaupungin urheilulautakunnan investointisuunnitelmaan kuuluivat vielä vuosikymmenen loppuun mennessä toteutettaviksi Kupittaaan urheiluhalli (suunniteltu käyttöönottovuosi 1968) ja uimahalli (suunniteltu käyttöönottovuosi 1969). Kupittaaan urheiluhalli otettiin käyttöön vuonna 1971 ja Impivaaraan valmistunut uimahalli vuonna 1975.³² Lopputulemana Turun 1960-luvun liikuntapaikkarakentaminen ei vastannut muuttuneeseen lajikiinnostuksen jakaantumiseen ja erityisesti kilpaurheilun kasvaneisiin vaatimuksiin.

Kuva 1. Liikuntapaikkarakentaminen oli 1960-luvulla osa kuntien välistä vetovoimakilpailua. Turun urheilulaitosten rakennussuunnitelman käytännön toteuttamista jouduttiin odottamaan pitkään. Turun Sanomat arveli suunnitelman toteutuvan "vain paperilla". Turun Sanomat 16.11.1967. Kuva: Turun yliopiston kirjasto.

Samaan aikaan kun kaupungin ulospäin näkyvä kilpaurheilu ja sitä tukeva rakentaminen herättivät huomiota, koettiin kuntourheilussa nostetta. Kuntourheilun varsinaiseksi esiinmarssiksi Kuva 1. katsottiin Turun ja Tampereen välinen kävelyottelu vuonna 1964. Tämän tempauksen koettiin vahvistaneen kuntourheilun asemaa sekä SVUL:n että TUL:n Varsinais-Suomen piireissä ja sen myötä kuntourheiluun alettiin käyttää aiempaa enemmän resursseja. Järjestötasolla kävelyottelua kuvattiin ensikädessä urheiluseurojen, koulujen, yhdistysten ja ennen kaikkea kansalaisten yhteiseksi ponnistukseksi. Kaksi kuukautta kestäneen ottelun aikana turkulaiset kävelivät yhteenlaskettuna 100 000 kilometriä päivässä, yhteensä koko ottelussa noin 150 kertaa maapallon ympäri.³³

Kuva 2. Turkulaisten kuntokävelykortti 1964. Turku-Tampere-kävelyottelun koettiin vahvistaneen kuntourheilun asemaa Varsinais-Suomen järjestökentällä. Kuva: SVUL:n Varsinais-Suomen piirin toimintakertomus 1965.

Kilpa- ja kuntourheilun eriytymisen nähtiin paikallistasolla vaativan hallinnon uudistuksia. Vuonna 1966 perustettiin TUL:n Varsinais-Suomen piirin aloitteesta Turkuun kansanurheilun neuvottelukunta. Piirin seurojen nähtiin kiinnostavan entistä enemmän huomiota esimerkiksi erilaisten kävely- ja hiihtoretkien järjestämiseen.³⁴

63

Joissakin yhteyksissä on esitetty näkemyksiä, joiden mukaan kilpa- ja kuntourheilun eriytyessä ei kaikilla tasoilla toimittu samojen päämäärien mukaisesti. Valtionhallinto pyrki ohjaamaan järjestötasoa kaikkiin mahdollisiin ponnistuksiin kuntoliikunnan lisäämiseksi, mutta urheilun toimijat, vapaina kansalaisjärjestöinä, jatkoivat urheilupainotteisella linjallaan.³⁵

SVUL:n Varsinais-Suomen piirissä havaittiin yhteiskunnan rakennemuutoksen kasvattavan seurojen ja henkilöjäsenten määrää. Piirin näkökulmasta joukkueurheilu oli kasvattanut osuuttaan yhä useampien seurojen toiminnassa. Monilajisten yleisseurojen sijaan uudet seurat olivat yhteen tai kahteen lajiin keskittyviä erikoisseuroja. Jääkiekko oli levinnyt vauhdilla monille uusille paikkakunnille, ja lentopallon arveltiin tekevän läpimurtoa maakunnassa.³⁶ 1960-luvun puoliväliin tultaessa piirin jäsenmäärä oli kymmenen vuoden aikana lisääntynyt lähes 50 %:lla. Lisääntynyt jäsenmäärä ja erikoistuneet seurat asettivat piirille jatkuvasti uusia velvoitteita. Laajentunut toimintakenttä koettiin taloudellisesti haastavaksi, mutta paikallinen liikemaailma auttoi piiriä selviytymään kasvavista menoistaan.³⁷ Laajentunut toimintakenttä havaittiin myös TUL:n Varsinais-Suomen piirissä, mutta siirtyminen yleisseuroista erikoisseuroihin oli hillitympää kuin SVUL:ssa. Monet TUL:n yleisseurat kylläkin keskittivät toimintaansa yhteen tai kahteen lajiin, mutta lukumääräisesti seuroja tai erikoisseuroja perustettiin melko vähän. 1960-luvulla TUL:n Varsinais-Suomen piiriin perustettiin vain kaksi erikoisseuraa: Pyörä -68 ja Turun Palloilijat -68.³⁸ Verrattain vähäiseen määrään saattoi olla vaikutusta SVUL:n ylivoimaisella huippu-urheilumenestyksellä ja toisaalta TUL:n priorisoidulla panostuksella nuoriso- ja kulttuuritoimintaan sekä massatapahtumiin.³⁹

SVUL:n Varsinais-Suomen piirin toiminnan laajentuessa myös johtokunta ja jaostot alkoivat kasvaa henkilömäärältään niin suuriksi, ettei niiden koettu kykenevän hoitamaan tehtäviään tehokkaasti. Vuonna 1968 ylimääräisessä kokouksessa päätettiin johtokunnan ja jaostojen jäsenmäärien supistamisesta ja uuden neuvoa antavan elimen, piirineuvoston, perustamisesta.⁴⁰ Myös TUL:n

Varsinais-Suomen piirin vuosikokouksessa 1968 todettiin urheilujärjestöjen tehtävien ja vastuiden laajentuneen. Piiri koki, että valtion ja kuntien tulisi entistä voimakkaammin luoda edellytyksiä liikunnan ja urheilun järjestämiselle.⁴¹

1960-luvun seurojen ja järjestöjen jäsenmäärät ovat osin sattumanvaraisia. Jäsenmääriä tiedetään peukaloidun, koska jäsenmäärä määritteli valtionavun suuruutta. Ilmoitetut jäsenmäärät antavat kuitenkin osviittaa toiminnan tasosta ja voimasuhteista. 1960 SVUL:n Varsinais-Suomen piiriin kuului 128 seuraa ja 33 351 jäsentä, vuonna 1970 luvut olivat kohonneet 163 seuraan ja 44 059 jäseneseen.⁴² Vuonna 1960 TUL:n Varsinais-Suomen piiriin kuului 76 seuraa ja 18 280 jäsentä, vuonna 1970 piiriin kuului 77 seuraa ja 22 928 jäsentä.⁴³ Yksin Turussa liikunta- ja urheiluseurojen määrä nousi vuodesta 1960 vuoteen 1970 59:stä 74:ään. Turussa seurojen määrä nousi näin prosentuaalisesti enemmän kuin SVUL:n ja TUL:n seurojen yhteenlaskettu määrä koko Varsinais-Suomessa. Tämä tukee Rantalalan ja Muukkosen havaintoa urheilun suosion keskittymisestä kasvukeskuksiin.⁴⁴ Pääsymaksullisia urheilukilpailuja järjestettiin Turussa vuonna 1960 187 kappaletta ja vuonna 1970 284 kappaletta,⁴⁵ mikä viittaa paikallisen liikunta- ja urheilutoiminnan volyymin kasvuun ja urheilukilpailujen lisääntyneeseen tuotteistamiseen.

Maaltamuuton ja uudistusten vaikutukset seuratasolla Turussa

Tässä luvussa esittelen primääriaineistosta tekemiäni, turkulaisia liikunta- ja urheiluseuroja koskevia löydöksiä. Löydöksistä käy ilmi, minkälaisia havaintoja yhteiskunnan ilmiöistä liikunta- ja urheiluseuroissa tehtiin, miten niihin reagoitiin ja millaisia vaikutuksia ne synnyttivät. Osa liikunnassa ja urheilussa tapahtuneista muutoksista koettiin suorana seurauksena maan sisäisestä muuttoliikkeestä. Joissakin tapauksissa taas kyse oli seurannaisvaikutuksista, tai syytä muutoksille ei tunnistettu. Esittelemäni seuratasolla tehdyt kirjaukset kertovat seurojen sen hetken keinovalikoimasta ja sieto- ja mukautumiskyvystä.

Turun Urheiluliitossa yhdeksi syyksi seuran keskeisen lajin, yleisurheilun, hiipumiseen nähtiin vanhemman, menestyneen polven uran loppuminen. Yleisurheilun kansainvälinen taso oli myös noussut huimasti, eikä nuorten koettu olevan valmiita uhrauksiin urheilumenestyksen eteen. Elintason nousun ja vapaa-ajan lisääntymisen nähtiin Urheiluliitossa vaikuttaneen siihen, että nuorison harrastukset olivat moninaistuneet ja palloilulajit vetivät väkeä pois yleisurheilusta. Nuorilta urheilijoilta puuttui esikuvia ja yhä useampia nuoria, erityisesti poikia, kiinnostivat lähinnä mopot ja autot.⁴⁶

Joukkueurheilun suosion kasvu ja yleisurheilun tulostason romahdus johtivat Turun Urheiluliitossa täydelliseen organisaatiouudistukseen. Uusia toimintamalleja omaksuttiin yritys-elämästä ja seuran urheilullinen ja taloudellinen toiminta erotettiin toisistaan. Yleisseuroihin kuuluva Turun Urheiluliitto oli havainnut erikoisseurojen toiminnan tehokkuuden, ja pyrki vastaamaan tähän organisoimalla jaostonsa niin, että ne toimivat itsenäisesti erikoisseurojen tavoin.⁴⁷ Seuran yleisurheilu kyettiin 1960-luvun muutosprosessin myötä nostamaan korkeammalle tasolle jälleen 1970-luvulla. Tärkeässä osassa oli organisaatiouudistusten ohella se, että valmennuksesta tuli järjestelmällistä. Urheilijan ja valmentajan väliseen toimintaan tuli suunnitelmallisuutta; toimintaa ohjasivat tulostavoite, toimintasuunnitelma ja budjettiarvio. Vielä 1950-luvulla yksi valmentaja saattoi vastata useamman lajin valmennuksesta ja ohjata suuria ryhmiä, mutta 1960-luvun aikana valmentaminen erikoistui yksittäisiin lajeihin.⁴⁸ Tämä oli ominainen muutos Itkosen määritelmän mukaisella kilpailullis-valmennuksellisella kaudella.⁴⁹

Vaikka Turun Urheiluliiton yleisurheilumenestys oli 1960-luvun aikana heikkoa, se ei näkynyt seuran jäsenmäärässä tai seuran järjestämien kilpailujen määrässä. Tähän syinä voidaan nähdä organisaatio- ja valmennusuudistukset, nuorisotoimintaan panostaminen sekä kilpailujen järjestäminen yhteistyössä muiden turkulaisseurojen kanssa. Taloudellisesti kilpailutoiminta pyöri pitkään ”nollatuloksella”, mutta kilpailutoiminnan tason ylläpitäminen katsottiin tärkeäksi.⁵⁰

Tästä poiketen joissakin tapauksissa kansainvälisen urheilumenestyksen annettiin vaikuttaa seurojen kilpailutoiminnan tasoon. Suomi oli jäänyt ensimmäistä kertaa ilman painin olympiamitalia Roomassa vuonna 1960. Vuonna 1964 Tokion olympialaisissa painimitali jäi yhä kauemmas, jonka myötä Turun Voimamiehet kirjasi vuoden 1965 toimintasuunnitelmaan, ettei kansallisia tai kansainvälisiä kilpailuja kannattaisi järjestää. Seura ennako, että heikon kansainvälisen menestyksen myötä omat kisat eivät saavuttaisi riittävää yleisömäärää taloudellisen kannattavuuden saavuttamiseksi.⁵¹

Turun Urheiluliitto oli saanut sotien jälkeisenä uusia jäseniä paitsi Turkuun suuntautuneen muuttoliikkeen, myös tanssi-innostuksen myötä. Sodan jälkeen Turun Urheiluliitto järjesti jäsenilleen tansseja useita kertoja viikossa, mikä houkutteli tanssista kiinnostuneita liittymään seuran jäseneksi. 1960-luvulla tanssiaiset, kerhotoiminta ja illanvietot olivat edelleen tärkeitä tulonlähteitä.⁵²

TUL:n Varsinais-Suomen piiritoimikunnassa kiinnitettiin ajan hengessä huomiota niin yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen kuin kansainvälisiin solidaarisuuskysymyksiinkin. Vasemmistolaisesti väritynyt kulttuuriradikalismi, erityisesti nuorison keskuudessa, sai TUL:n Varsinais-Suomen piirin lisäämään kulttuuritarjontaa. Television yleistymisen vaikutti laskevasti työväen näyttämöiden yleisömääriin, mutta nuorison kulttuurikilpailut nousivat suureen suosioon 1960-luvun lopulta alkaen.⁵³

Teatteri- ja näyttämötoiminta muodosti Turun Teräksessä, useiden muiden työläisseurojen tapaan, 1960-luvulla oman jaostonsa. Turun kaupunki alkoi jakaa vuonna 1962 Teräksen näyttämölle toiminta-avustusta, jolla mahdollistettiin muun muassa näytelmäkerholaisten kurssitukset. Kaupungin tuen arvioitiin kuitenkin aiheuttaneen myös periaatteellisia ristiriitoja, sillä lähes kaikki teatteri- ja näyttämötoiminta alettiin hinnoitella. Teräksen historiikin mukaan raha oli ohjata ajattelua harhaan: ”Jos seuran jaostot olisivat alkaneet unohtaa toiminnan tukeutuvan harrastus- ja vapaaehtoisuuteen, talkoohenkeen, niin seura olisi välittömästi ajautunut vararikkoon”.⁵⁴

Turun Kisa-Veikkojen seuratalo, Rientola, oli saatu mittavalla talkootyöllä pääosin remontoitua vuonna 1965.⁵⁵ Kisa-Veikkojen tapauksessa kulttuuritoiminta vei jossain määrin resursseja urheilutoiminnasta; Rientolan korjaustöiden myötä suuri määrä jäsenistöä oli sidottu talkootöihin, eikä toimihenkilöitä saatu entiseen tapaan varsinaisiin urheilutapahtumiin. Kisa-Veikot ei myöskään enää pystynyt rahallisesti tukemaan jaostojensa toimintaa, vaan lajijaostojen tuli itse hankkia rahoituksensa. Tämä aiheutti esimerkiksi yleisurheilujaostossa monen urheilijan lähtemisen muihin seuroihin. Yleisurheilu loppui Kisa-Veikoissa vuonna 1965.⁵⁶ Valmistuneesta Rientolasta ja panostuksesta näyttämötoimintaan ei ollut muodostamaan rahalähdettä urheiluun. Yleisömäärien nähtiin olevan jatkuvassa laskussa 1960-luvun loppupuolella, eikä nuoria saatu houkutelua mukaan toimintaan.⁵⁷ Urheiluseurojen kulttuuritoiminta oli muutoksessa, sillä perinteisen tanssi- ja näyttämötoiminnan tilalle kaivattiin erityisesti nuorten suunnalta vaihtelua. TUL:n nuorison kulttuurikilpailut vastasivat uuden sukupolven tarpeeseen, olihan toiminta ainakin Varsinais-Suomessa nuorisovaliokunnan järjestämää. Kulttuuriradikalismi myötävaikuttanut alun perin kulttuurikilpailujen syntyyn ja nuoriso koki tämänkaltaisen toiminnan omakseen.⁵⁸ Kulttuuritoiminta kokonaisuudessaan, sisältäen näyttämötoiminnan, toi 1960-luvun lopulla monelle seuralle yhä suuren osan tuloista ja jotkin seurat olivat edelleen kiinnostuneita tuomaan lisää kulttuuritoimintaa urheilun rinnalle. Turun Naisvoimistelijat kokeili vuonna 1967 täysin uutta toimintamuotoa, kun telinevoimistelu oli jäänyt osanottajien vähyden vuoksi pois seuran lajivalikoimasta. Seuran omista voimistelijoista muodostettiin naiskuoro, johon ei kuitenkaan saatu

ensimmäisen vuoden aikana kuin seitsemän laulajaa. Naiskuoro ei saanut suurta kiinnostusta, ja kuorotoiminnasta ei ole mainintoja vuoden 1969 toimintakertomuksen jälkeen.⁵⁹

TUL:n seuroissa käsiteltiin vuonna 1962 järjestötason orastavaa yhteistoimintahalukkuutta. Tällöin TUL:n liittoneuvosto sopi lajiliittojen kanssa urheilijoiden oikeudesta osallistua kansainvälisiin kilpailuihin. Turun Teräksessä ratkaisua pidettiin hyvänä ja tasa-arvoon pyrkivänä, vaikkakin vuonna 1964 olympiaurheilijoiden valinnassa Teräs näki tapahtuneen taas ”poliittista peliä”. Vuoden 1966 yhteistoimintasopimuksen koettiin Teräksessä viimein mahdollistavan kaikille lajeille ja urheilijoille tasapuolisen ja oikeudenmukaisen kohtelun valintatilanteissa. Yhteistoiminta kehittyi, mutta tulevina vuosina huomattiin, ettei järjestöjen välinen tasa-arvo toteutunut vieläkään suomalaisessa urheilussa.⁶⁰ Teräksessä urheilua nähtiin ohjaavan yhä kärkipäässä politiikka ja raha. Lisääntyneestä järjestöjen välisestä yhteistyöstä huolimatta ”sikariportaassa” koettiin suosittavan SVUL:n urheilijoita, kun valittiin kansainvälistä edustusta.⁶¹

Turussa työläistäustaisia urheilijoita liittyi SVUL:n seurojen riveihin puhtaasti urheilullisista syistä, esimerkiksi erikoisseurojen tarjotessa laadukkaammat harjoittelumahdollisuudet. Vastaavasti liikettä oli myös SVUL:n seuroista TUL:n seuroihin. Työläisten aatteellisuudesta on esitetty näkemyksiä, joiden mukaan 1960-luvun liikunnan ja urheilun piirissäkin vasemmistoaatteiden nousu oli enimmäkseen vain aktiivien aatteellisuutta. Kokonaisuudessaan työväenliike kansanliikkeenä alkoi menettää elinvoimaansa alhaalta päin.⁶²

Tarkastelemissani liikunta- ja urheiluseurojen historiikeissa ja toimintakertomuksissa näkyy 1960-luvun kehitys yleis- ja erikoisseurojen osalta. Esimerkiksi Turun Kisa-Veikoissa lajikehitys näyttäytyi samanlaisena, kuin muissakin TUL:n seuroissa; perinteinen yleisseura oli muuttumassa palloilulajien erikoisseuraksi. Aiemmin suositut yleisurheilu ja hiihto eivät enää houkuttelleet Kisa-Veikkoihin harrastajia. Kun näiden perinteisten lajien toiminta näivettyi, seuran riveistä poistui osa vanhoista aktiivijäsenistä. 1960-luvun loppuun mennessä Kisa-Veikkojen toiminta oli keskittynyt yksinomaan jääkiekkoon, jalkapalloon ja lentopalloon.⁶³ 1960-luvun aikana Turun Urheiluliiton toiminnasta taas poistuivat pujottelu, pesäpallo ja käsipallo. Nämä lajit kärsivät harrastajien vähydestä, minkä johdosta ne päätettiin poistaa seuran toiminnasta. Lajien hiipumiseen osana yleisseuran toimintaa vaikutti kyseisiin lajeihin erikoistuneiden seurojen perustaminen paikkakunnalle.⁶⁴

Palloilulajien osalta ongelmaksi nähtiin joissakin seuroissa se, että halukkaita harrastajia oli paljon, mutta seuran toimihenkilöitä ei ollut tarpeeksi harrastajamäärän kasvattamiseksi. Esimerkiksi Turun Kisa-Veikkojen vuoden 1970 toimintakertomukseen kirjattiin seuraavasti: ”Asutus seuran toimialueella on lisääntynyt valtavasti, joten nuorta palloiluainesta on valtavasti. Puute on jatkuvasti nuorten ohjaajista.” Ongelmaa ei vuosikymmenen loppuun mennessä saatu ratkaistuksi, vaan vielä vuonna 1977 asetelma pysyi samana: ”Seuramme palloilutoimintaa usean vuoden piinannut valmentajakysymys oli tämänkin kauden vitsaus. Kyllä nyt on uskottava, ettei enää vapaaehtoisuuden pohjalta löydetä henkilöä tätä tehtävää hoitamaan.” 1960-luvun heikon nuorisotyön oli koettu aiheuttaneen sen, ettei Kisa-Veikkojen jalkapallon edustusjoukkueeseen noussut 1970-luvulla seuran omia kasvattajia.⁶⁵ Laajat palloilulajien harrastajajoukot oli Turussa saatu mukaan niiden seurojen toimintaan, joiden toiminta oli vireää ja joiden junioritoiminnassa oli riittävä määrä toimihenkilöitä.

Turun Voimamiehet kirjasi 1960-luvun dokumentteihin samansuuntaisia haasteita. Sinällään maakunnan nuorukaisjoukko oli kasvanut, mutta sen houkuttelu painisaleille oli aiempaa haastavampaa. Turku tarjosi lukuisia urheilumahdollisuuksia, jotka houkuttelivat nuorisoa enemmän kuin paini. Lisäksi monen nuoren koettiin painia kokeiltuaan hakeutuneen jonkin ”helpomman urheilumuodon” pariin.⁶⁶

Turun Teräs nousi jääkiekossa Suomi-sarjaan vuonna 1969, mutta sarjapaikasta oli luovuttava ja jääkiekkotoiminta seurassa lopetettava taloudellisista syistä. Jääkiekon kohonneet kustannukset tekivät

lajin jatkamisen pienelle seuralle mahdottomaksi. Sarjapaikka annettiin Turun Weikoille, jonka riveihin Teräksen pelaajatkin siirtyivät.⁶⁷ Myös Turun Kisa-Veikoissa oli monen muun seuran tavoin huomattu, että jääkiekko oli kallis ja paljon työtä vaativa laji. Yhteensä kahdeksan turkulaista seuraa, Turun Teräs mukaan lukien, oli lopettanut jääkiekkotoimintansa, mutta Kisa-Veikot sai pidettyä jääkiekkonsa hengissä rahoittamalla lajia monin erilaisin keinoin: esimerkiksi järjestysmiestoiminnalla ja järjestämällä joulupukkikäyntejä.⁶⁸

Väkiluvun kasvu ja ihmisten lisääntynyt vapaa-aika lisäsivät urheilun kysyntää yleisöviihteenä. Muutos vauhditti erityisesti menestyvien pääsarjajoukkueiden organisoitumista ja tarjosi ennennäkemättömän taloudellisen kasvumahdollisuuden, esimerkiksi pääsylipputulojen myötä. Joukkueurheilun ammattimaistumista käsittelevien tutkimusten mukaan tämä oli osa kehitystä, jossa ammattimainen, yleisölle tarjottava urheiluviihde eriytyi harrastamista varten perustetusta järjestötoiminnasta.⁶⁹ Havaintoni mukaan 1960-luvun puolivälissä turkulaisissa palloilulajeihin keskittyneissä seuroissa otettiin merkittäviä ammattimaistumisen askeleita. Urheilu ammattimaistui seurojen pelaajistossa, valmennuksessa ja johtokunnissa. Turun Palloseuran toiminnan jatkuvasti kasvaessa seuran toimihenkilöiden työmäärä kasvoi aiempaa suuremmaksi. Palloseuran johtokunnan vuosikertomukseen 1965 kirjattiin, ettei vapaaehtoistyöllä pystyittäisi enää toimintaa pyörittämään.⁷⁰ Vuosikymmenen aikana TPS:n johtokunta alkoi vähitellen luopua joukkueiden ohjausvallasta ja valmentajat ottivat vastuulleen kokoonpanot ja peluutuksen. Joukkueiden toimihenkilöt ja pelaajat alkoivat saada rahallista korvausta ja sponsorien hankinnan merkitys kasvoi.⁷¹ Erikoistuminen, ammattimaistuminen, junioritoimintaan panostaminen ja edustusjoukkueiden menestys olivat avaintekijöitä TPS:n toiminnan laajenemisessa ja jäsenmäärien kasvussa.

67

1960-luvun rakennemuutoksessa ja muuttoliikkeessä voitiin Mikko Lehtosen mukaan nähdä samaan aikaan yhteiskunnan yhtäläistymistä ja erilaistumista. Maalta kaupunkiin muuttaneet irtautuivat maaseutuyhteisöjen yhdenmukaisuuden paineista, ja toisaalta muuttajista tuli kaupungeissa uusien yhteisöjen jäseniä.⁷² Monet yhteiskunnalliset tekijät vaikuttivat ihmisten tapoihin osallistua järjestötoimintaan, ja muiden muassa liikunnalla ja urheilulla oli tärkeä rooli kaupunkilaisten yhteen kokoamisessa ja näiden uusien sosiaalisten suhteiden muodostumisessa.

Juuri yhteen kokoava voima saattoi olla keskeisin tekijä joukkuelajien nousulle. Perinteinen maatalousyhteiskunta oli vannonut yksilöurheilun nimeen, mutta muuttoliikkeen ja rakennemuutoksen aikana yksilö pyrki kiinnittymään uuteen yhteisöön, mihin erityisesti joukkueurheilu tarjosi Turussa hyvät edellytykset. Gregory P. Stonen mukaan ihminen voi pyrkiä kiinnittymään uuteen sosiaaliseen yhteisöön paikallisen urheilujoukkueen kautta. Urheilujoukkueen kannattaminen tai seuraaminen on Stonen mukaan merkityksellisintä yhteisöön kiinnittymisen kannalta esimerkiksi vastikään paikkakunnalle muuttaneille. Stonen mukaan ne henkilöt, joilta puuttuvat muut sosiaaliseen yhteisöön kiinnittymisen keinot, käyttävät muita useammin urheilua tämänkaltaisen kiinnittymisen keinona.⁷³ Turussa urheiluseurojen määrän kasvu oli suhteellisesti suurempaa kuin maakunnassa keskimäärin.⁷⁴ Yleisseuroista irtosi erikoisseuroja, minkä lisäksi harrastajamäärien kasvu loi tarpeen uusille seuroille. Toimihenkilöiden puute oli haitannut joissakin seuroissa halukkaiden harrastajien saamista seuratoimintaan, joten urheilukasvatustoiminnan laajentamiseksi tarvittiin innovatiivisuutta. Nappulaliigatoiminnan käynnistäminen Turussa vuonna 1965 osui näkyvyyden ja suosion kannalta oikeaan ajanhetkeen: toiminta oli jaettu eri kaupunginosiin ja kuka tahansa juniorijalkapallosta kiinnostunut saattoi ryhtyä alueensa vetäjäksi.⁷⁵ Eri kaupunginosien hiekkakentille jakautuva toiminta mahdollisti lyhyet matkat harjoituksiin ja matalat harrastuskustannukset. Ilmapiiri oli tämänkaltaiselle toiminnalle myönteinen, sillä laajan ja yhteisöllisen kaupunginosatoiminnan nähtiin pitävän lapset poissa kaduilta ja tarjoavan paikkakunnalle muuttaneille matalan kynnyksen harrastusmahdollisuuden.

Jääkiekon ja jalkapallon nähtiin Turussa edustavan yhteisöllisyyttä ja kansainvälisyyttä. Lajien kasvua edistivät Turussa seurojen välinen paikallinen rivaliteetti, kasvava taloudellinen panostus ja lajimyönteinen paikallismedia.⁷⁶ Turun Urheiluliiton ja Turun Palloseuran valikoituminen tässä tutkimuksessa käsiteltäviin seuroihin tarjoaa hyvän vertailupohjan yleisseura-erikoisseura-tarkastelussa; 1960-luvun turkulaisessa urheilussa keskeinen ilmiö oli TPS:n toiminnan laajentuminen suhteessa jo ennestään suureen ja toimeliaaseen yleisseuraan. Turun Urheiluliitto oli esimerkiksi vuonna 1965 SVUL:n Varsinais-Suomen piirin jäsenmäärältään suurin seura. Sen jäsenmäärä oli 3859, kun samana vuonna TPS:n jäsenmäärä oli 882.⁷⁷ Vuonna 1970 jäsenmäärät olivat Urheiluliitolla 4045, TPS:llä 1141.⁷⁸ Nykyisin sekä Urheiluliiton että TPS:n jäsenmäärät ovat yli 4000.⁷⁹

Epilogi

Maaltamuutto ja rakennemuutos ei kriisinä koitunut 1960-luvulla suomalaisen yhteiskunnan kohtaloksi, vaan sen myötä tehtiin pakon edessä uudistuksia ja mukautettiin yhteiskunnan aloja. Osa rakennemuutoksen myötä tehdyistä valtionhallinnon uudistuksista yletti muiden alojen ohella liikuntaan ja urheiluun; tehtävät ja vastuut lisääntyivät eri tasoilla. Suuressa kuvassa liikunnan ja urheilun yhteiskunnalliset yhteydet hahmottuivat entistä selvemmin, ja valtionhallinnossa näitä haluttiin hyödyntää entistä enemmän. Liikunnalle ja urheilulle tuli yhteiskunnallisia vastuita, erityisesti kansanterveyden parantamisessa. Kuntourheilu nousi Turussa muun maan tapaan entistä vahvemmin yhteiskuntapolitiikan välineeksi. Yksilön näkökulmasta taas vastuut ja velvollisuudet muuttuivat liikunnan ja urheilun osalta oikeuksiksi. Myös yksilön valinnanvara kasvoi. Edellä olevan perusteella voidaan todeta, että liikunnan ja urheilun haluttiin palvelevan yhteiskuntaa – yksilön ei yhtä voimakkaasti edellytetty palvelevan liikuntaa ja urheilua.

68

Tulkintani mukaan liikunnan ja urheilun sen hetkistä resilienssiä vahvisti valtakunnan tasolla kiinnittyminen kansanterveyteen. Kansanterveyden hyödyillä perusteltiin liikunnan ja urheilun osuuksia yhteiskunnassa. Paikallistasolla liikunnan ja urheilun inhimillinen perusta oli osoitus niiden resilienssistä: maalta kaupunkeihin muuttaneille liikunta ja urheilu olivat keinoja säilyttää elämässä kiintopisteitä – jotain tuttua, jonka pariin palata uudessa ympäristössä. Samalla liikunta ja urheilu tarjosivat muiden yhteiskunnallisten tekijöiden ohella sosiaalisen kiinnittymisen keinoja uusilla asuinalueilla ja uusissa yhteisöissä.

Toisaalta mielenkiintoista on pohdinta kansainvälisen urheilumenestyksen vaikutuksesta liikunnan ja urheilun resilienssiin pitkällä aikavälillä, koska menestys ja näkyvyys oli ollut 1960-luvulle saakka tärkeää nuoren valtion identiteetin rakentamisessa. 1960-luvulla liikunta ja urheilu eriytyivät toisistaan niin terminologisesti kuin käytännössäkin. Näistä erityisesti liikunta nosti asemaansa yhteiskunnallisesti; kansanterveys nousi yhä keskeisemmäksi liikunnan ja urheilun mittariksi ja valtionhallinto ohjasi järjestötasoa ponnistelemaan kuntoliikunnan lisäämiseksi. Urheilun toimijat kuitenkin jatkoivat urheilupainotteisella linjallaan, eikä kansainvälistä urheilumenestystä täysin hylätty liikunnan ja urheilun yhteiskunnallisen arvon määrittäjänä. Samaan aikaan elintason nousu ja vapaa-ajan lisääntyminen vaikuttivat kuitenkin siihen, että nuorison harrastukset moninaistuivat ja harrastajakunta levittäytyi eri lajeihin uudella tavalla. Harrastajamäärät kasvoivat suhteellisesti enemmän palloilulajeissa kuin yksilölajeissa, mikä ei pitkällä aikajänteellä ollut omiaan lisäämään esimerkiksi siihen saakka tärkeäksi koettua olympiamenestystä.

Liikuntakulttuurin noustessa yhteiskuntapolitiikan välineeksi ja kansanterveyden intressien alkaessa ohjata esimerkiksi liikunnan ja urheilun rahoitusta, avustuksia alettiin hakea joissakin

tapauksissa kuntourheilun keinoin, mutta rahat ohjattiin seuroissa kilpaurheiluun. Näin ollen liikunta ja urheilu eivät täysin tukeneet toisiaan, vaan eriytyivät toisistaan kaikilla tasoilla: valtionhallinnosta seuratasolle. Liikunnan ja urheilun saattaminen parhaalla mahdollisella tavalla toisiaan tukeviksi kokonaisuuksiksi on yhä nykyhetkessä suomalaisen liikunta- ja urheilujärjestelmän suurimpia haasteita.

Turun kaupunki nosti 1960-luvulta alkaen profiiliaan nimenomaan urheilukaupunkina, kun aikaisemmin se oli kärkipäässä tunnettu ”kulttuurin ja sivistyksen kehtona”. Tässä artikkelissa keskeinen havainto on, että käsittelemäni kriisi, maaltamuutto ja rakennemuutos, ei Turussa ollut kriisi samassa merkityksessä kuin koko maan mittakaavassa. Turku ei kuulunut pieniin paikkakuntiin, joiden seurat muuttoliikkeen seurauksena menettivät jäseniään ja joiden liikuntapaikat jäivät vaille käyttäjiä. Kaupungin väkiluku kasvoi, mikä laajensi myös lajien harrastajakuntaa.

Sekä laajentuneen harrastajakunnan että lajivalikoiman myötä turkulaiselle liikunnalle ja urheilulle muodostui kuitenkin haasteita. Rajalliset toimihenkilömäärät vaikeuttivat potentiaalisten harrastajien saamista lajien pariin. Liikuntapaikkarakentamisen ei koettu vastaavan liikunnan ja urheilun kasvaneita tarpeita. Lisäksi väestönkasvu vaikutti urheiluseurojen välisiin voimasuhteisiin siten, että yleisseurat menettivät jäseniään erikoisseuroille, jotka tarjosivat parempia mahdollisuuksia harjoitteluun ja kilpailuun. Maalta kaupunkiin muuttaneiden hakiessa sosiaalista kiinnittymistä, urheilulliset perusteet ajoivat aatteellisten perusteiden edelle. Harrastusta ja seuraa uudella paikkakunnalla valitessa suosittiin monesti nosteessa olevia, elinvoimaisia ja menestyviä seuroja.

On haastavaa määrittää, vaikuttiko juuri maaltamuutto esimerkiksi seurojen ammattimaistumisen kehityskulkuun. Olisiko vaikkapa TPS:n asema ammattimaistuneessa suomalaisessa jääkiekossa ollut erilainen, mikäli Turku ei olisi kuulunut muuttovoittoalueisiin? Voidaan joka tapauksessa todeta, että harrastajamäärän ja toiminnan volyymin kasvaessa pelkkä vapaaehtoistyö ei enää riittänyt. Palkattujen henkilöiden määrää tuli nostaa, jotta pystyttiin vastaamaan lisääntyneeseen hallinnon määrään. Lisäksi väkiluvun kasvaessa ja ihmisten etsiessä sosiaalisen kiinnittymisen keinoja, sai TPS toimintaansa uusia tulijoita ja vahvisti asemaansa paikallisidentiteetin rakentajana.

Muuttoliike kavensi elintasoeroja, minkä myötä aatteellisuuden ja poliittisten asenteiden alueelliset erot pienuivat. Liikunta ja urheilu näytti jakautuvan entistä tasaisemmin eri yhteiskuntaluokkien välille, mikä oli luonnollista jatkumoa itsenäisen valtion historiassa; liikunta ja urheilu ei ollut enää vuosikymmeniin ollut ainoastaan korkeampien yhteiskuntaluokkien etuoikeus. Työajan lyhentyminen lisäsi liikuntaharrastuksen määrää ja toi liikunnan ja urheilun aiempaa suurempien massojen ulottuville. Tämä vähensi erityisesti työläisten liikuntaan ja urheiluun liittyvää aatteellisuutta. Ilmiö nostettiin huolenaiheeksi tarkastelemieni TUL:n urheiluseurojen toimintakertomuksissa.

Turkulaiseen liikuntaan ja urheiluun syntyi 1960-luvulla trendejä perinteiden ja aatteiden tilalle. Työväen aate oli erityisissä vaikeuksissa, sillä yksittäisiin tai muutamiin lajeihin erikoistuneet seurat, varsinkin vastaperustetut erikoisseurat, olivat suurimmaksi osaksi SVUL:n seuroja.

Järjestötason poliittinen kaksinapaisuus, kuntoliikunnan nousu ja huoli kansainvälisestä menestymättömyydestä loivat tarkastelemallani 1960-luvulla mielenkiintoisen, joskin paradoksaalisen tilanteen liikunnan ja urheilun kentällä. Vaikka valtionhallinnossa korostuivat kansanterveyden tarpeet, ja ylhäältä pyrittiin kuntourheilua lisääviin toimiin, säilyivät seurakentällä vielä entiset intressit. Urheilupainotteisella, menestyskeskeisellä toiminnalla oli keskeinen rooli urheiluseurojen arjessa.

Liikunnassa ja urheilussa rakennemuutos haki vielä 1960-luvun lopussa muotoaan. Esimerkiksi kuntoliikunnan ja joukkuelajien osalta nousu alkoi 1960-luvulla, mutta todellinen läpimurto näyttää aineistoni perusteella ajoittuneen pikemminkin 1970-luvulle. Liikuntapaikkarakentaminen jäi Turussa 1960-luvulla vielä osittain paperille muiden kunnallisten rakentamishankkeiden ajaessa edelle, mutta monia urheilun merkittäviä rakennushankkeita toteutettiin 1970-luvun puolella. Tässä artikkelissa olen

havainnut maaltamuuton käynnistäneen Turussa muutoksen liikunnan ja urheilun yhteiskunnallisessa asemassa, asenteissa ja seurojen lajijakaumassa, mutta tulkintani mukaan muutos jatkui 1970-luvulle ennen kuin maaltamuuton ja rakennemuutoksen vaikutukset liikuntaan ja urheiluun saavuttivat huippunsa. Maaltamuuton ja rakennemuutoksen vaikutus liikuntaan ja urheiluun Turussa 1970-luvulla muodostuu tämän artikkelin johtopäätösten myötä jatkotutkimustarpeeksi.

- ¹ Esim. Laura Valli, *Kuolema kuittaa univelat? Tutkimus resilienssistä ja resilienssipotentiaalin johtamisesta kriisinhallintaorganisaatioissa* (väitöskirja, Tampere: Tampereen yliopisto, 2020)
- ² Kathryn McEwen, *Building Resilience at Work*. Australian Academic Press 2011, 1–5.
- ³ Esim. Heikki Roiko-Jokela, Antero Holmila ja Tapio Roiko-Jokela, ”Esipuhe,” teoksessa *Urheilun kriisejä – Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 2019–2020* (Jyväskylä: Suomen Urheiluhistoriallinen Seura, 2020), 9–11.
- ⁴ Kalle Rantala ja Petteri Muukkonen, *Urheilun keskusjärjestöjen jäsenmäärissä tapahtuneet maantieteelliset ja historialliset muutokset 1951–1991*, *Liikunta & tiede* 53, 6/2016, 66. Rauno Lahtinen, *Turun historia*, Turkuseuran julkaisuja nro 41 (Turku: Turkuseura, 2014), 171.
- ⁵ Vuoteen 1962 saakka Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto. Esim. SVUL:n Varsinais-Suomen piirin historiikki 1906–1980.
- ⁶ Joel Juppi, *Suomen julkinen liikuntapolitiikka valtionhallinnon näkökulmasta vuosina 1917–1994* (väitöskirja, Jyväskylä: Sisäsuomi Oy, 1995). Kalervo Ilmanen, *Kunnat liikkeellä – Kunnallinen liikuntahallinto suomalaisen yhteiskunnan muutoksessa 1919–1994* (väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä: Sisäsuomi Oy, 1996). Erkki Vasara, *Valtion liikuntahallinnon historia*, *Liikuntatieteellinen seura*, julkaisu nro 157 (Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura, 2004).
- ⁷ Jouko Kokkonen, *Suomalainen liikuntakulttuuri – juuret, nykyisyys ja muutossuunnat*, Suomen Urheilumuseosäätiön tutkimuksia n:o 3 (Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 2015), 174–247. Jouko Kokkonen, *Liikuntaa hyvinvointivaltiossa – Suomalaisen liikuntakulttuurin lähistoria*, Suomen Urheilumuseosäätiön tutkimuksia n:o 2 (Keuruu: Otavan kirjapaino Oy, 2013), 21–49.
- ⁸ Rantala ja Muukkonen, *Urheilun keskusjärjestöjen jäsenmäärissä tapahtuneet maantieteelliset ja historialliset muutokset 1951–1991*, 63–69.
- ⁹ Jukka Mikkola, ”Suuri muutto ja suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutos,” teoksessa *Maassamuuton monet kasvot*, 8. Muuttoliike symposium 2010, toim. Elli Heikkilä, Ismo Söderling (Turku: Painosalama, 2011), 20. Harri Melin ja Tiina Saari, ”Työn ja työelämän tutkimuksen muuttuvat maailmat,” teoksessa *Mihin työelämä on menossa? – tutkimuksen näkökulmia*, toim. Tuula Heiskanen, Sirpa Syvänen & Tapio Rissanen (Tampere: Tampere University Press, 2019), 25–29. Markku Kuisma, ”Yä-Suomesta Euroopan unioniin,” teoksessa *Suomalaisen arjen suuri tarina*, toim. Kai Häggman, Pirjo Markkola, Markku Kuisma & Panu Pulma (Helsinki: WSOY, 2010), 14.
- ¹⁰ Juppi, *Suomen julkinen liikuntapolitiikka valtionhallinnon näkökulmasta vuosina 1917–1994*, 169–171. Jouni Korkiasaari, ”Suomalaiset Ruotsissa 1940-luvulta 2000-luvulle,” teoksessa *Suomalaiset Ruotsissa*, toim. Jouni Korkiasaari ja Kari Tarkiainen (Jyväskylä: Siirtolaisuusinstituutti, 2000), 147–154, 158, 261.
- ¹¹ Tilastokeskus: Vuoden 1970 väestölaskennan ennakkotietoja, N:o 1971:3, 13.5.1971.
- ¹² Kokkonen, *Suomalainen liikuntakulttuuri – juuret, nykyisyys ja muutossuunnat*, 176. Sari Pekkala, ”Aluetalouden kehitys Suomessa, 1960–1998,” teoksessa *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 96, 1/2000, 13.
- ¹³ Kokkonen, *Suomalainen liikuntakulttuuri – juuret, nykyisyys ja muutossuunnat*, 173.
- ¹⁴ Satu Lidman, *Kaikkien oikeus liikkua. Kohti sukupuoli- ja kehotietoista liikuntakulttuuria*, Gaudeamus Oy (Tallinna: Raama-tutrukikoja OÜ, 2024), 74–75.
- ¹⁵ Kokkonen, *Liikuntaa hyvinvointivaltiossa – Suomalaisen liikuntakulttuurin lähistoria*, 23.
- ¹⁶ Hannu Itkonen, ”Kansalaistoiminnan suuri linja,” teoksessa *Liikunnan kansalaistoiminta; Muutokset, merkitykset ja reunaehdot*, toim. Pasi Koski, *Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 152* (Tampere: Tammer Paino, 2000), 215. Hannu Itkonen, ”Liikunnan kansalaistoimijakenttä muutoksessa,” teoksessa *Vaaajan virran vuolteesta – kirjoituksia liikunnasta ja yhteiskunnasta*, toim. Kimmo Suomi, *Liikunnan kehittämiskeskus* (Jyväskylä: Likes 1999), 121–123.
- ¹⁷ Kokkonen, *Suomalainen liikuntakulttuuri – juuret, nykyisyys ja muutossuunnat*, 208.
- ¹⁸ Kalevi Heinilä, *Liikunta- ja urheilukulttuurimme – eilen, tänään, huomenna* (Helsinki: Kirja kerrallaan, 2010), 20. Heinilän esitys Liikuntatieteellisen Seuran toimesta järjestetyillä liikuntapolittisilla neuvottelupäivillä.
- ¹⁹ Lidman, *Kaikkien oikeus liikkua. Kohti sukupuoli- ja kehotietoista liikuntakulttuuria*, 74–75.
- ²⁰ Kokkonen, *Suomalainen liikuntakulttuuri – juuret, nykyisyys ja muutossuunnat*, 229–230.
- ²¹ Outi Aarresola, Jari Lämsä & Hannu Itkonen, *Urheiluseurat ammattimaistumisen ristiallokossa*, *Liikuntatieteellisen Seuran Tutkimuksia ja selvityksiä nro 22* (Turenki: Hansaprint, 2022), 25.
- ²² Lidman, *Kaikkien oikeus liikkua. Kohti sukupuoli- ja kehotietoista liikuntakulttuuria*, 74–75.
- ²³ Jouko Kokkonen, *Valtio liikuntarakentamisen linjaajana*, *Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 165* (Tampere: Tammerprint Oy, 2010), 146.
- ²⁴ Ilmanen, *Kunnat liikkeellä – Kunnallinen liikuntahallinto suomalaisen yhteiskunnan muutoksessa 1919–1994*, 122–135. Kokkonen, *Suomalainen liikuntakulttuuri – juuret, nykyisyys ja muutossuunnat*, 122–123.
- ²⁵ Kokkonen, *Suomalainen liikuntakulttuuri – juuret, nykyisyys ja muutossuunnat*, 189.
- ²⁶ Kokkonen, *Valtio liikuntarakentamisen linjaajana*, 105–115.
- ²⁷ Kokkonen, *Suomalainen liikuntakulttuuri – juuret, nykyisyys ja muutossuunnat*, 206.
- ²⁸ Kokkonen, *Liikuntaa hyvinvointivaltiossa – Suomalaisen liikuntakulttuurin lähistoria*, 22, 42.
- ²⁹ Ibid, 48–49.
- ³⁰ Juppi, *Suomen julkinen liikuntapolitiikka valtionhallinnon näkökulmasta vuosina 1917–1994*, 216–222. Kokkonen, *Valtio liikuntarakentamisen linjaajana*, 105.
- ³¹ ”Kaupunki jossa urheilu elää joulupukkipalvelulla,” *Turun Sanomat*, 16.11.1967, 12.
- ³² Vuonna 1966 Turun kaupungin urheilulautakunta laati investointisuunnitelman vuosille 1968–1980. Turun kaupungin urheilulautakunnan toimintakertomus 1966, *Urheilulautakunnan pöytäkirjat 1966*, Ca:17, Turun kaupunginarkisto. Jouni

Kallioniemi, Kentiltä ja kokouksista. Turun kaupungin urheilu- ja liikuntatoimen seitsemän vuosikymmentä 1922–1992, Turun kaupungin liikuntalautakunta (Turku: Serioffset Oy, 1992), 48–49, 52.

³³ SVUL:n Varsinais-Suomen piirin historiikki 1906–1980, 19. Työväen Urheiluliiton Varsinais-Suomen piirin toimintakertomus 1964.

³⁴ Työväen Urheiluliiton Varsinais-Suomen piirin toimintakertomus 1966.

³⁵ Esim. Hannu Itkonen, Liikkumisen sosiologia (Tampere: Vastapaino, 2021), 146.

³⁶ SVUL:n Varsinais-Suomen piirin historiikki 1906–1980, 25.

³⁷ Ibid, 21–23. Piirin jäsenmäärä nousi vuonna 1964 yli 40 000:n.

³⁸ Jyrki Talonen, Vuosisata liikuntaa ja liikettä – TUL:n Varsinais-Suomen piirin 100-vuotishistoria 1919–2019 (Vaasa: Waasa Graphics Oy, 2019), 296

³⁹ Ibid, 271, 296–297.

⁴⁰ SVUL:n Varsinais-Suomen piirin historiikki 1906–1980, 25.

⁴¹ Työväen Urheiluliiton Varsinais-Suomen piirin toimintakertomus 1968.

⁴² SVUL:n Varsinais-Suomen piirin historiikki 1906–1980, 34.

⁴³ Talonen, Vuosisata liikuntaa ja liikettä – TUL:n Varsinais-Suomen piirin 100-vuotishistoria 1919–2019, 182, 293. Työväen Urheiluliiton Varsinais-Suomen piirin toimintakertomus 1970.

⁴⁴ Turun kaupungin tilastollinen vuosikirja 1960/61 (Turku: Turun Sanomal. ja Kirjapaino Oy, 1962), 75. Turun kaupungin tilastollinen vuosikirja 1970/71 (Turku: Auraprint Oy, 1972), 93. Rantala ja Muukkonen, Urheilun keskusjärjestöjen jäsenmäärissä tapahtuneet maantieteelliset ja historialliset muutokset 1951–1991, 63–69.

⁴⁵ Turun kaupungin tilastollinen vuosikirja 1960/61, 75. Turun kaupungin tilastollinen vuosikirja 1970/71, 93.

⁴⁶ Jyrki Talonen, Sydän sykkii sataa – Turun Urheiluliitto 1901–2001 (Uusikaupunki: Newprint Oy, 2001), 230.

⁴⁷ Touko Perko, Turkkä Kilén, Risto Taimi & Juhani Jalava, Turun Urheiluliitto 1962–1981 (Turku: Serioffset, 1982), 12–13.

⁴⁸ Matti Pesola, Jyrki Talonen, Maria Vesterinen, Kalle Virtapohja & Anne Lehmus-Valtonen, Mustakeltaista sykettä – Tarinoita Turusta, turkulaisista ja Turun Urheiluliitosta (Turku: Newprint, 2011), 105. Talonen, Sydän sykkii sataa – Turun Urheiluliitto 1901–2001, 227–234.

⁴⁹ Esim. Itkonen, Kansalaistoiminnan suuri linja, 215.

⁵⁰ Talonen, Sydän sykkii sataa – Turun Urheiluliitto 1901–2001, 224–234.

⁵¹ Turun Voimamiehet ry:n toimintasuunnitelma vuodelle 1965.

⁵² Talonen, Sydän sykkii sataa – Turun Urheiluliitto 1901–2001, 163.

⁵³ Talonen, Vuosisata liikuntaa ja liikettä – TUL:n Varsinais-Suomen piirin 100-vuotishistoria 1919–2019, 296–300, 355.

⁵⁴ Veikko Laine, Turun Teräs 70 vuotta: Teräksen taipaleelta (Turku: Turun Teräs, 2015), 39–42.

⁵⁵ Rientolan remontissa seuran jäsenistölle kertyi talkootyötunteja 8500, ahkerimmille henkilöille yli 500 tuntia. Työväen voimistelu- ja urheiluseura Turun Kisa-Veikkojen toimintakertomus 1965.

⁵⁶ Jyrki Talonen, Kärämäestä kajahtaa! Työväen urheilua ja työväen teatteritoimintaa Turun Kärämäessä. Turun Kisaveikot 70-vuotta 1930–2000 (Kaarina: Repro-Seppo Ky, 2000), 182–187.

⁵⁷ Työväen voimistelu- ja urheiluseura Turun Kisa-Veikkojen toimintakertomukset 1965–1970.

⁵⁸ Talonen, Vuosisata liikuntaa ja liikettä – TUL:n Varsinais-Suomen piirin 100-vuotishistoria 1919–2019, 296–300.

⁵⁹ Turun Naisvoimistelijat ry:n vuosikertomukset 1967–1970.

⁶⁰ Laine, Turun Teräs 70 vuotta: Teräksen taipaleelta, 58–65.

⁶¹ Ibid, 60.

⁶² Seppo Hentilä, Varkauden Tarmo 100 vuotta – juhlaseminaari 6.10.2012 Varkaudessa, viitattu 5.6.2024, https://blogs.helsinki.fi/shentila/files/2005/04/Warkaus_6loka2012.pdf.

⁶³ Talonen, Kärämäestä kajahtaa! Työväen urheilua ja työväen teatteritoimintaa Turun Kärämäessä. Turun Kisaveikot 70-vuotta 1930–2000, 175–176.

⁶⁴ Talonen, Sydän sykkii sataa – Turun Urheiluliitto 1901–2001, 221.

⁶⁵ Turun Kisa-Veikkojen jalkapallojaoston toimintakertomus 1977.

⁶⁶ Turun Voimamiehet ry:n toimintasuunnitelmat vuosiksi 1966–1971. Niilo Luukkonen, Turun Voimamiehet 1924–1964 (Turku: Turun Voimamiehet ry, 1964), 141–142.

⁶⁷ Laine, Turun Teräs 70 vuotta: Teräksen taipaleelta, 26–27.

⁶⁸ Talonen, Kärämäestä kajahtaa! Työväen urheilua ja työväen teatteritoimintaa Turun Kärämäessä. Turun Kisaveikot 70-vuotta 1930–2000, 204, 224.

⁶⁹ Jari Lämsä, Arto Nevala, Outi Aarresola ja Hannu Itkonen, ”Ammattilaisuus amatörismin kriisiyttäjänä suomalaisessa joukkueurheilussa 1975–2018,” teoksessa Urheilun kriisejä – Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 2019–2020 (Jyväskylä: Suomen Urheiluhistoriallinen Seura, 2020), 57–59. Esimerkiksi jääkiekossa kehitys johti SM-liigan eriytymiseen muusta sarjakiekkoilusta vuonna 1975.

⁷⁰ Heikki Mäki ja Eero Toivola, Turun Palloseura 1922–1972 (Turku: Polytypos, 1972), 27.

⁷¹ Markku Jokisipilä, Jussi Leppäsyvä & Heikki Möttönen, Mustavalkoinen vuosisata. Turun Palloseura 1922–2022, Turun Palloseura ry (Kaarina: Painotalo Painola, 2022), 101–103, 107.

⁷² Mikko Lehtonen, ”Individualismin aika,” teoksessa Suomalaisen arjen suuri tarina, toim. Kai Häggman, Pirjo Markkola, Markku Kuisma & Panu Pulma (Helsinki: WSOY, 2010), 230–232.

⁷³ Gregory P. Stone, ”Sport as a Community Representation,” teoksessa Günther R. F. Lüschen ja George H. Sage (toim.), *Handbook of Social Science of Sport* (Illinois: Stipes Publishing Company, 1981), 241. David A. Karp, Gregory P. Stone ja William C. Yoels, *Being Urban. A Sociology of City Life*, 2. painos, Praeger, Westport & London 1991, 205.

⁷⁴ Tätä havaintoa tukevat esimerkiksi Rantalán ja Muukkosen tutkimustulokset urheiluharrastuksen lisääntymisestä kasvavilla alueilla. Rantala ja Muukkonen, *Urheilun keskusjärjestöjen jäsenmäärissä tapahtuneet maantieteelliset ja historialliset muutokset 1951–1991*.

⁷⁵ Turun Nappulaliiga, Historia, viitattu 4.10.2024, www.turunappulaliiga.fi/meidan-seura/historia.

⁷⁶ Vuonna 1962 jääkiekko oli katsojamäärissä mitattuna jo lähes yhtä suosittua Turun suosituimman urheilun, jalkapallon kanssa. Suomen neljännen tekojäärädan käyttöön vihkiminen Kupittaalla helmikuussa 1963 laajensi jääkiekkoharrastusta, lisäsi lajin suosiota ja mahdollisti jäälajeille pidemmät harjoitusajat. Vuonna 1965 jääkiekko oli katsojamäärissä mitattuna jo huomattavasti jalkapalloa suositumpaa. Ks. myös Kallioniemi, Kentiltä ja kokouksista. Turun kaupungin urheilu- ja liikuntatoimen seitsemän vuosikymmentä 1922–1992, 45-46. Tekojäärata tasasi olosuhteiden osalta menestymismahdollisuuksia sekä turkulaisten että eri kaupunkien joukkueiden välillä. Sekä TPS että Turun Toverit pelasivat jääkiekon SM-sarjassa vuodesta 1965 vuoteen 1968, jolloin TPS putosi Suomensarjaan. Aikaisempina kausina mestaruussarja oli alkanut monesti niin, ettei rannikon leudommassa oloissa ollut päästy vielä harjoittelemaan. Taloudellinen panostus kohdentui 1960-luvulla seurojen avustuksiin, urheilutiloihin ja vähitellen myös pelaajille maksettaviin korvauksiin. *Turun Sanomat* kirjoitti 1960-luvulla aktiivisesti urbaaneista ja nopeasti kehittyvistä joukkuelajeista. Ks. myös ”Maamme neljäs tekojää vihittiin Kupittaalla,” *Suomen Sosialidemokraatti*, 2.2.1963, 9. ”Kolmen kauppa,” *Suomen Sosialidemokraatti*, 19.11.1964, 9.

⁷⁷ SVUL:n Varsinais-Suomen piirin toimintakertomus 1965.

⁷⁸ Urheiluapurahojen jakoesitys 1970, *Urheilulautakunnan pöytäkirjat 1970*, Ca:21, Turun kaupunginarkisto.

⁷⁹ Seuratietokanta, Likes, Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2024, viitattu 4.6.2024, www.seuratietokanta.fi. Turun Palloseura, TPS – yhteisöllistä urheilutoimintaa, viitattu 4.6.2024, www.turunpalloseura.fi.